

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 24 mars 1919 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

I en till riksdagen den 11 mars 1919 avlåten, till bankoutskottet hänvisad proposition nr 240, som inkommit till utskottet den 22 samma månad, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen antaga följande

Förslag

till

lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Häri genom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 8 saml. 21 häft. (Nr 32.)

av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller intill dess tjugu dagar förflutit efter det ny riksdag sammanträtt.

Åberopade statsrådsprotokollet är av följande lydelse:

»De bestämmelser rörande omfattningen av riksbankens sedelutgivningsrätt, vilka voro gällande vid krigsutbrottet 1914, äro att återfinna i 6, 7 och 8 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådana dessa paragrafer lydte enligt lag den 4 juni 1913.

I 6 § stadgades sålunda, att riksbanken ägde utgiva sedlar till det belopp, som motsvarades av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa, så beräknad som i 8 § sades, samt därutöver till ett belopp av etthundratjugufem miljoner kronor. I 7 § föreskrefs, att riksbankens utelöpande sedlar skulle till den del de överstego bankens metalliska kassa motsvaras av vissa närmare angivna tillgångar. Slutligen meddelades, såsom redan blivit antytt, i 8 § föreskrift om huru bankens metalliska kassa skulle beräknas.

Genom proposition den 21 augusti 1914, nr 273, förelade Kungl. Maj:t 1914 års senare riksdag förslag till lag om ändrad lydelse av 5—7 §§ i lagen för Sveriges riksbank. Enligt detta förslag skulle, såvitt nu är i fråga, till 6 § läggas ett nytt stycke av följande lydelse:

»Om sådant till följd av krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdagen ej är samlad, Konungen efter framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.»

Till grund för berörda förslag låg en av fullmäktige i riksbanken i ärendet gjord framställning, däri fullmäktige — under erinran att riksbankens sedelreserv hastigt gått ned vid tiden för krigsutbrottet — framhöllo, hurusom det för en snabb avveckling av den dåvarande krisen med minsta möjliga svårigheter och förluster vore nödvändigt, att riksbankens sedelutgivningsförmåga ägde sådan elasticitet, att alla berättigade anspråk, som från bank- och affärsvärlden ställdes på riksbanken, kunde tillfredsställas.

Riksdagen gjorde för sin del sådan ändring i det riksdagen förelagda förslaget, att Konungens rätt att på framställning av fullmäktige i riksbanken besluta om ökad sedelutgivning skulle gälla allenast till den 15 januari 1915.

Den 31 augusti 1914 utfärdades därefter i överensstämmelse med riksdagens beslut lag angående ändrad lydelse av 5—7 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 (nr 176).

Under våren 1915 inkommo emellertid fullmäktige i riksbanken med framställning därom, att de före den 15 januari 1915 gällande bestämmelserna, som möjliggjorde en tillfällig utvidgning av sedelutgivningsrätten, måtte återinföras att gälla för tiden från avslutandet av det då pågående riksmötet och till nästa riksdags början. Till stöd härför anförde fullmäktige, bland annat:

Ehuru den extra sedelutgivningsrätt av intill etthundratjugufem miljoner kronor, som under angivna förutsättningar medgivits riksbanken enligt sista stycket i 6 § av riksbankslagen, ännu icke kommit till användning och ehuru fullmäktige hölle före, att samma sedelutgivningsrätt sannolikt icke heller under den närmaste tiden skulle behöva anlitas, så vida icke oförutsedda händelser mellankomme, ansågo fullmäktige dock, att försiktigheten bjöde, att möjligheten att begagna ifrågavarande extra sedelutgivningsrätt hölles öppen, så länge dåvarande ovissa och oberäkneliga förhållanden rådde, och oberoende av om riksdagen vore samlad eller icke. De skäl, som i fullmäktiges förra skrivelse anförts för införande av den ökade sedelutgivningsrätten, talade enligt deras förmenande med oförminskad styrka för samma sedelutgivningsrätts bibehållande även under tiden efter det den samlade riksdagen åtskilts.

Inom finansdepartementet utarbetades i anledning härav vissa författningsförslag, enligt vilka, såvitt nu är i fråga, skulle

dels åt 6 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank givas följande ändrade lydelse:

»Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen och riksdagen samfällt medgiva riksbanken att

utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.»

dels ock utfärdas en särskild lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt; varande detta lagförslag av följande lydelse:

»Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § första stycket av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft från och med dagen efter den, då nu församlade riksdag avslutats, och gäller till dess ny riksdag sammanträder.»

Dessa författningsförslag förelades genom proposition den 30 april 1915, nr 191, 1915 års riksdag, som godkände förslagen i nu ifrågasvarande delar.

Författningar i ämnet i överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades den 25 maj 1915 (nr 134 och 136).

Den 15 maj 1918 inkommo fullmäktige i riksbanken till finansdepartementet med en skrivelse, däri de hemställde om medgivande att begagna den i 6 § 2 stycket av lagen för Sveriges riksbank omförmälda extra sedelutgivningsrätt.

I anslutning härtill anförde fullmäktige vidare:

»Fullmäktige anse emellertid, att försiktigheten bjuder, att man icke stannar härvid.

När fullmäktige kort tid efter krigets utbrott i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t av den 18 augusti 1914 gjorde framställning om avlåtande av proposition till riksdagen med förslag till sådant tillägg till § 6 av lagen för Sveriges riksbank, att sedelutgivningsrätten utöver den förut medgivna skulle kunna under vissa förutsättningar ökas med etthundratjugufem miljoner kronor, förklarade sig fullmäktige anse en sådan ökning vara under alla förhållanden tillräcklig.

Då detta skrevs, kunde man icke förutse, att förhållandena skulle utveckla sig på sätt, som sedan dess skett. Riksbankens sedelcirkulation uppgick då till 277 miljoner kronor, sedelreserven till 53 miljoner kronor. Enligt senast föreliggande

veckorapport av den 11 innevarande månad uppgick sedelcirkulationen till 606 miljoner kronor och sedelreserven till 47 miljoner kronor. Som bekant hade sedelreserven den 16 mars innevarande år nedgått ända till 5 miljoner kronor. Inför dessa siffror och med hänsyn till de stora anspråk, som under den närmaste tiden kunna väntas ställas på riksbanken, särskilt i sammanhang med tillgodoseendet av statens stora penningbehov, anse fullmäktige den möjligheten icke utesluten, att riksbankens sedelutgivningsrätt, även om riksbanken nu medges begagna ovan omförmälda i § 6 av riksbankslagen förutsatta extra ordinära sedelutgivningsrätt av etthundratjugufem miljoner kronor, ändock kan komma att visa sig otillräcklig. Fullmäktige kunna i så fall bliva ställda inför nödvändigheten att, till förekommande av att gränsen för den lagligen fastställda sedelutgivningsrätten överskrides, vidtaga en åtstramning av utlåningen, varigenom svåra rubbningar av landets finansiella förhållanden kunde bliva följden. Uppkomsten av en dylik situation måste, så vitt möjligt, förebyggas. Lämpligaste utvägen till vinnande av detta mål synes fullmäktige vara, att genom en tillfällig lag förordnas, att Konungen må på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret under tiden till den 15 januari 1919 kunna medgiva riksbanken rätt att utgiva ytterligare etthundratjugufem miljoner kronor sedlar.»

I anledning av vad fullmäktige sålunda anfört beslöt Kungl. Maj:t, efter hemställan av mig, enligt en den 21 maj 1918 dagtecknad proposition, nr 450, föreslå sistnämnda års lagtima riksdag *dels* antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt, *dels ock* medgiva, att riksbanken finge begagna den i 6 § 2 stycket av lagen för Sveriges riksbank omnämnda rätten att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 125,000,000 kronor.

Enligt riksdagens skrivelse den 14 juni 1918, nr 409, blev nämnda proposition i huvudsakliga delar bifallen av riksdagen.

I överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 20 juni 1918 lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt (nr 479); varande nämnda lag av följande lydelse:

»Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.»

Sedan nämnda lag upphört att gälla i och med det, att urtima riksdag sammanträdde under sistlidne höst, avlät Kungl. Maj:t, efter framställning av fullmäktige i riksbanken, den 22 november 1918 till urtima riksdagen en proposition, nr 35, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt, vilket förslag var av enahanda lydelse som lagen den 20 juni 1918 och avsett att gälla, till dess ny riksdag åter sammanträdde.

Propositionen blev av urtima riksdagen, enligt meddelande i dess skrivelse nr 31, bifallen och utfärdades författning i ämnet den 20 december 1918 (nr 981).

Genom beslut samma den 20 december medgav Kungl. Maj:t riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst 125,000,000 kronor utöver de belopp, som funnes angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådant nämnda lagrum lydde enligt lagen den 25 maj 1915.

Uti skrivelse den 17 nästlidne februari anmälde fullmäktige i riksbanken för mig, att riksbanken icke då begagnade den sålunda medgivna ökade sedelutgivningsrätten, men att riksbanken sannolikt under den närmaste framtiden ånyo komme att behöva begagna densamma.

I detta sammanhang torde vidare böra erinras, att, sedan Kungl. Maj:t i proposition den 7 februari 1919, nr 79, föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken finge för tiden till den 1 mars 1920 begagna den i 6 § andra stycket av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 omnämnda rätten att utgiva sedlar till ett belopp av högst ett-hundratjugufem miljoner kronor utöver vad som funnes angivet i första stycket av samma paragraf, har riksdagen i skrivelse den 26 februari 1919, nr 31, meddelat, att riksdagen bifallit berörda proposition.

Den 7 innevarande mars månad hava nu fullmäktige i riksbanken till Kungl. Maj:t inkommit med en skrivelse, däri fullmäktige anföra, bland annat, följande:

»Riksbankens sedelcirkulation har sedan årsskiftet visat följande högsta och lägsta belopp:

Den 31 december 1918	813.5	miljoner kronor,			
» 25 januari 1919	689.1	»	»	— 124.4	miljoner kronor
» 1 februari	730.4	»	»	+ 41.3	»
» 22 »	683.2	»	»	— 47.2	»
» 1 mars	733.6	»	»	+ 50.4	»

Därest beloppet av utelöpande sedlar under innevarande månad ökas proportionellt i samma utsträckning som under samma månad år 1918, kommer sedelcirkulationen att den 31 mars 1919 uppgå till omkring 812 miljoner kronor och sedelreserven, vid oförändrad guld-kassa, till omkring 14 miljoner kronor.

Under dessa förhållanden och med hänsyn till ovissheten rörande den närmaste framtiden finna fullmäktige det nödvändigt, att möjlighet hålles öppen för Eders Kungl. Maj:t att, om behov yppas, medgiva riksbanken att ånyo få sådan ökad sedelutgivningsrätt, som kunde medgivas enligt lag den 20 december 1918, men upphörde att gälla med början av nu samlade riksdag.

Fullmäktige tillåta sig därför anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i proposition till riksdagen framlägga förslag till lag med samma medgivande, som lämnades genom sistnämnda lag, vilken lag lämpligen kunde gälla till den 1 mars 1920 eller till samma dag, då riksbankens rätt att begagna den i § 6 andra stycket riksbankslagen omförmälda sedelutgivningsrätt upphör att gälla.»

Over den sålunda gjorda framställningen hava fullmäktige i riksgäldskontoret avgivit yttrande, däri de förklara sig icke hava något att erinra mot densamma.

De förhållanden, vilka tidigare föranlett liknande beslut, som det av bankofullmäktige nu ifrågasatta, synas alltjämt vara förhanden. Under hänvisning till vad såväl vid föregående tillfällen i frågan förekommit som ock av bankofullmäktige nu framhållits tillåter jag mig därför att tillstyrka bifall till den av fullmäktige sålunda gjorda framställningen i sak. Vad angår giltighetstiden för en blivande författning i ämnet, så hava tidigare meddelade bestämmelser förklarats skola gälla allenast till dess ny riksdag sammanträdde. Det synes mig emellertid vara lämpligare, att tidpunkten förläggas till viss angiven tidrymd, förslagsvis tjuugu dagar, efter det ny riksdag sammanträtt, så att densamma, innan tiden för författningens giltighet går till ända, i sin ordning hinner att taga ståndpunkt till frågan, huruvida bestämmelserna i författningen böra prolongeras. I enlighet härmed har jag låtit inom finansdepartementet upprätta förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.»

Departementsschefen.

Med hänsyn till vad i statsrådsprotokollet blivit anfört finner utskottet sig böra tillstyrka förslaget om en ytterligare sedelutgivnings-

Utskottet.

rätt av 125 miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897. Liksom förlidet år anser utskottet sig emellertid böra uttala den mening, att man med visshet torde kunna utgå ifrån, att denna ytterligare sedelutgivningsrätt icke kommer att begagnas i större utsträckning än som är oundgängligen nödvändigt.

Vad angår giltighetstiden för den föreslagna lagen, har utskottet icke haft något att erinra mot, att de nya bestämmelserna må gälla intill dess tjugu dagar förflutit efter det ny riksdag sammanträtt. Då det icke lär vara avsett, att ett medgivande, som jämlikt lagen lämnas av Konungen, skall gälla längre tid än själva lagen äger giltighet, har en tilläggsbestämmelse i sådant syfte införts i lagens slutstadgande.

Åberopande vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att riksdagen, i anledning av förevarande proposition, må antaga följande

Förslag

till

lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Häriigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava tugivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller intill dess tiugu dagar förflutit efter det ny riksdag sammanträtt. Av Konungen jämlikt denna lag lämnat medgivande skall jämväl efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Stockholm den 24 mars 1919.

På bankoutskottets vägnar:

ERNST HEDENSTIERNA.